

Dr. Olga Denac*Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta*

P O M E N A F E K T I V N E G A P O D R O Č J A P R I N A Č R T O V A N J U I Z O B R A Ž E V A L N E G A P R O C E S A G L A S B E N E V Z G O J E

Če raziskujemo cilje glede na njihovo pripadnost različnim sistemom klasifikacij lahko opazimo, da ciljno usmerjeni vzgojno-izobraževalni proces spodbuja predvsem kognitivno področje otrokove osebnosti, afektivno pa zanemarija tako pri načrtovanju, izvajanju in vrednotenju vzgojno-izobraževalnega procesa. Že leta 1956 so Bloom in njegovi sodelavci ugotovili, da je na kognitivnem področju razvoj učnih načrtov najbolj napredoval, saj za omenjeno področje obstaja jasna definicija vzgojno-izobraževalnih ciljev v obliki otrokovega vedenja. Krathwohl (1975) in njegovi sodelavci so pri preverjanju ciljev v časovnem obdobju desetih let opazili zmanjšanje ciljev na afektivnem področju. Tudi sedanji vzgojno-izobraževalni proces glasbene vzgoje tako v vrtcu kot v prvem razredu osnovne šole ne ustreza optimalnim ciljem celostnega razvoja otrokove osebnosti in se omejuje predvsem na načrtovanje, izvajanje in vrednotenje kognitivnih ciljev ter ne upošteva sodobnih pedagoških in psiholoških zahtev po enakomernem zastopanju produktivnih in reproduktivnih dejavnosti, ki aktivirajo afektivne, ustvarjalne in psihomotorične procese (Denac, 1995, 1999).

Izhajajoč iz podane problematike smo iz vidika potreb celostnega in uravnoveženega razvoja šestletnih otrok oblikovali eksperimentalni program glasbene vzgoje. Pri oblikovanju programa smo izhajali iz temeljnih faktorjev glasbene kulture (receptije, reprodukcije in produkcije) in glasbenih vzgojno-izobraževalnih dejavnosti (razvoj poslušanja, razvoj izvajanja, razvoj ustvarjanja ter razvoj glasbenih sposobnosti, spretnosti in znanj).

Namen raziskave je bil:

- izoblikovati cilje in naloge, vzgojno-izobraževalno vsebino, povezano s cilji afektivnega, kognitivnega in psihomotoričnega področja otrokove osebnosti, in predvideti metode, oblike in sredstva vzgojno-izobraževalnega procesa;
- eksperimentalno preveriti učinkovitost obstoječega in eksperimentalnega programa glasbene vzgoje, ki je bil pripravljen za raziskovanje (spremenjeni cilji, vsebina in didaktična struktura);
- ugotoviti vpliv glasbene vzgoje na celostni in uravnovežen razvoj šestletnega otroka in
- ugotoviti vpliv afektivnega področja na razvoj glasbenih sposobnosti in spretnosti.

Cilji eksperimentalnega programa

V eksperimentalnem programu glasbene vzgoje smo sledili naslednjim ciljem, s katerimi vplivamo na afektivni, kognitivni in psihomotorični razvoj otrokove osebnosti.

Afektivni razvoj otrokove osebnosti:

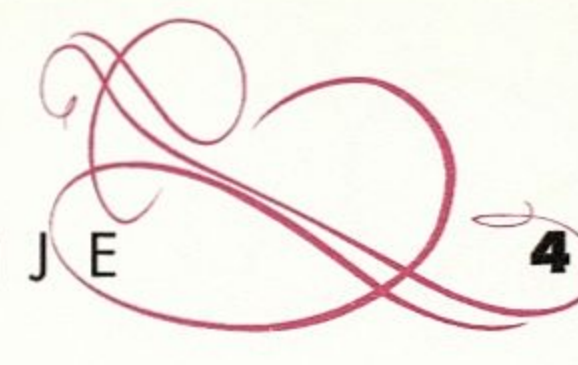
- spodbujanje pripravljenosti za sprejemanje in sodelovanje v najrazličnejših glasbenih dejavnostih,
- razvijanje interesa za različne glasbene dejavnosti,
- razvijanje pozitivnih čustev (veselje) do glasbenih dejavnosti in kanaliziranje negativnih čustev (strah, jeza),
- razvijanje pojma o sebi: zaupanje v samega sebe in svoje sposobnosti pri samostojnem izvajanju glasbenih dejavnosti,
- spodbujanje doživljanja glasbenih vsebin,
- spodbujanje notranje motivacije pri izbiri glasbenih dejavnosti.

Kognitivni razvoj otrokove osebnosti:

- razvijanje glasbenega pomnjenja,
- razvijanje slušnih zaznav, predstav in slušne občutljivosti,
- razvijanje usmerjene pozornosti,
- razvijanje glasbene ustvarjalnosti,
- razvijanje melodičnega in ritmičnega posluha,
- razvijanje temeljnega glasbenega besednjaka,
- razvijanje sposobnosti za presojanje oziroma vrednotenje lepega.

Psihomotorični razvoj otrokove osebnosti:

- razvijanje spretnosti petja,
- razvijanje instrumentalno-tehničnih spretnosti,
- razvijanje sposobnosti gibalnega, likovnega in verbalnega izražanja doživetij in predstav glasbenega dela.

Ker je ciljno in procesno načrtovanje vzgojno-izobraževalnega dela bistveno za pedagoško prakso in pogoj za učinkovitost procesa, so cilji v eksperimentalnem programu najpomembnejši element. Oblikovani so z vidika potreb celostnega razvoja šestletnih otrok, s katerimi enakomerno vplivamo na afektivni, kognitivni in psihomotorični razvoj otrokove osebnosti.

METODOLOGIJA

Kot osnovno raziskovalno metodo smo uporabili eksperimentalno metodo pedagoškega raziskovanja (enofaktorski eksperiment z oddelki kot primerjalnimi skupinami), nekatere prvine akcijskega raziskovanja in kavzalno-neeksperimentalno metodo empiričnega pedagoškega raziskovanja.

Kontrolna skupina (n=44), v kateri se je izvajal obstoječi program glasbene vzgoje in eksperimentalna skupina (n=44), v kateri se je izvajal eksperimentalni program glasbene vzgoje, sta bili ustrezno izenačeni v pogledu spremenljivk, ki se nanašajo na spol, glasbeno razvitost, interese in sodelovanje otrok ter izobrazbo staršev.

Eksperimentalni program je vključeval 24 didaktičnih enot in je trajal šest mesecev. Učinke eksperimentalnega programa smo preverjali na podlagi sprememb v sposobnostih, spretnostih, znanjih in vedenjih, ki so bila vključena med cilje eksperimentalnega programa in so vplivala na vsebinsko in didaktično strukturiranost programa. Pri tem smo uporabili: simbolne teste za ugotavljanje otrokovih interesov za različne glasbene zvrsti (Abel-Struth, 1979) in prepoznavanje tonov v različnih tonskih obsegih (Denac, 1997); Gordonove ritmične in melodične teste (Gordon, 1979); izvajalske teste za ugotavljanje natančne izvedbe pesmi ter posnemanja melodičnih in ritmičnih fraz (Denac, 1997); opazovalne protokole za sistematično spremljanje vedenj otrok pretežno afektivne razsežnosti, vedenj vzgojiteljic pri komunikaciji z otroki ter anketne vprašalnike za starše za ugotavljanje interesa otrok do glasbenih dejavnosti v vrtcu in doma (Denac, 1997).

INTERPRETACIJA REZULTATOV

Eksperimentalni program je pozitivno vplival na: *Afektivni razvoj otrokove osebnosti* – otroci eksperimentalne skupine so pokazali večjo pripravljenost za sprejemanje in sodelovanje v različnih glasbenih dejavnostih, razvili interes in pozitivna čustva do glasbenih dejavnosti in kanalizirali negativna čustva, pridobili večje zaupanje v samega sebe in svoje sposobnosti pri samostojnem izvajanju glasbenih

dejavnosti, kazali občutljivost za estetsko oblikovanje glasbenih vsebin in se začeli zavzemati za glasbene dejavnosti (notranja motivacija).

Višji rezultati v eksperimentalni skupini na afektivnem področju otrokove osebnosti so bili pogojeni z doslednim načrtovanjem ciljev afektivne razsežnosti, ki so jim vzgojiteljice zavestno sledile pri izvajanju in vrednotenju vzgojno-izobraževalnega procesa in od socialno-emocionalne kompetence vzgojiteljic, ki so ustvarile čustveno prijetno ozračje v skupini, kar potrjujejo rezultati opazovalnega protokola vedenj vzgojiteljic pri komunikaciji z otroki.

Kognitivni razvoj otrokove osebnosti – otroci eksperimentalne skupine so dosegli boljše rezultate oziroma so pokazali večjo sposobnost glasbenega pomnjenja, razvili so slušne zaznave, predstave, slušno občutljivost, melodične in ustvarjalne sposobnosti in dosegli dolgotrajnejšo usmerjeno pozornost kot otroci kontrolne skupine. Slednji so dosegli boljše rezultate le na testu ugotavljanja razvitosti ritmičnega posluha, kar lahko utemeljimo s strukturiranostjo eksperimentalnega programa, ki je vključeval več aktivnosti, s katerimi razvijamo melodični posluh. Uspešnost eksperimentalnega programa, ki je v fazi načrtovanja, izvajanja in vrednotenja rezultatov sistematično vključeval glasbene aktivnosti, s katerimi razvijamo melodične sposobnosti otrok, lahko potrdimo z raziskavo Winga (1941), ki pravi, da je potrebno glasbeno izobraževanje od četrtega leta naprej postaviti na melodično osnovo.

Zavedati se moramo, da gre pri poslušanju, izvajanju in ustvarjanju glasbenih vsebin za specifične spoznavne procese znotraj zvočnega polja, kar poudarja tudi Gardner v svoji teoriji o več inteligencah (1995), kjer opredeljuje glasbo kot ločeno intelektualno sposobnost.

Psihomotorični razvoj otrokove osebnosti – otroci eksperimentalne skupine so dosegli boljše rezultate pri posnemanju petih in govornih ritmičnih fraz, pri razvijanju instrumentalno tehničnih spretnosti in pri razvijanju sposobnosti gibalnega ter likovnega izražanja doživetij in predstav glasbenega dela.

Ker imajo psihomotorične spretnosti na področju glasbene vzgoje posebno vlogo, jim moramo pri načrtovanju, izvajanju in vrednotenju vzgojno-izobraževalnega procesa posvečati enako pozornost kot afektivnim in kognitivnim sposobnostim, saj je ena izmed nalog glasbene vzgoje tudi ta, da uvaja otroke v motorične aktivnosti in jih vključuje v proces ustvarjanja estetske informacije.

Učinkovitost ciljne, vsebinske in didaktične strukture eksperimentalnega programa je bila pogojena

tudi s kvalitetnim izvajanjem vzgojno-izobraževalnega procesa, ki je vključeval strokovno in socialno-emocionalno kompetenco vzgojiteljic, torej njihove pozitivne osebne lastnosti (emocionalne, socialne, kognitivne lastnosti), ki so se kazale v pozitivnem odnosu do glasbene kulture, umetnosti, v izražanju interesa in veselja do poslušanja, izvajanja, ustvarjanja glasbenih vsebin in v razvoju glasbenih sposobnosti, spretnosti in znanj. Oblakova meni, da »kljub temu, če ima bodoči učitelj razvite glasbene sposobnosti, mu je potrebno v obvezni kontinuiteti šolanja izoblikovati globlji odnos do glasbene kulture in

glasbenih znanj in mu razvijati avtonomni čut odgovornosti do vzgojnega dela na področju glasbe.« (Oblak, 1991, str. 8)

Ker nas je posebej zanimal vpliv afektivnega področja na razvoj glasbenih sposobnosti in spretnosti, smo statistično preizkusili povezanost večine afektivnih vedenj in posameznih glasbenih sposobnosti in spretnosti, ki so bile vključene med cilje eksperimentalnega programa in ugotovili pozitiven vpliv afektivnega področja na razvoj glasbenih sposobnosti in spretnosti.

Preglednica: Vpliv afektivnega področja na razvoj glasbenih sposobnosti in spretnosti

Afektivno področje	Sodelovanje	Interes	Veselje	Notranja motivacija
Glasbene sposobnosti in spretnosti				
Prepoznavanje tonov v tonskih obsegih	P = 0,025	P = 0,026	P = 0,034	P = 0,000
Natančna izvedba pesmi	P = 0,004	P = 0,000	P = 0,017	P = 0,002
Melodični posluh	P = 0,000	P = 0,004	P = 0,050	P = 0,003
Posnemanje petih in gov. ritmičnih fraz	P = 0,013	P = 0,014	P = 0,039	P = 0,001
Spretnost pri igranju na instrumente	P = 0,000	P = 0,000	P = 0,000	P = 0,023

Rezultati raziskave opozarjajo na veliko vrednost afektivnega področja otrokove osebnosti in se pridružujejo številnim raziskavam, ki potrjujejo vpliv emocionalnih stanj na kognitivne procese (Duncan/Todd/Perlmutter/Masters, 1985; Jauševc/ Bakračević, 1989, Kruse/Schnellen, 1989) in raziskavam, ki potrjujejo pomen načrtovanja, izvajanja in vrednotenja ciljev afektivne razsežnosti in opozarjajo na nujnost enakovredne zastopanosti kognitivnih in afektivnih ciljev v vzgojno-izobraževalnem procesu (Uguroglu/Walberg, 1979; Quack, 1979; Sauer/Gattringer, 1986, Grün, 1995, Sicher/Kafol, 2000).

Če spodbujamo sodelovanje, interes in veselje do glasbenih dejavnosti, vplivamo tudi na glasbeni razvoj. Zato moramo ne glede na vsebino, ki jo obravnavamo, izhajati iz doživljanja. Procesi doživljanja in izražanja morajo biti spodbujeni pri vseh glasbenih dejavnosti. Vplivati moramo na čustva, ki so tudi osnova za razvijanje estetskega čuta, okusa in odnosa. Samo intenziven glasbeni doživljaj ustvarja pogoje za spontan otroški odziv v glasbenih aktivnostih. Ker vsak otrok po svoje dojema umetniško delo, moramo ustvariti prijetno vzdušje, da bo lahko najpopolneje izrazil svoje doživljanje. »Če želimo sprožiti kakovostno učenje »višjega reda«, zasidrano v celotni osebnosti in priti do zares življenjskega, trajnega, uporabnega, angažiranega, ne le »šolskega«, abstraktnega znanja, moramo že v

njegovo pridobivanje vplesti tako čutenje in čustvovanje kot socialno akcijo v ozračju, ki zadovoljuje temeljne psihosocialne potrebe tako učencev kot učiteljev.« (Marentič Požarnik, 1996, str. 3)

SKLEP

Eksperimentalni program glasbene vzgoje se je pokazal iz vidika doseženih rezultatov na afektivnem, kognitivnem in psihomotoričnem področju otrokove osebnosti učinkovitejši od obstoječega programa in je pozitivno vplival na splošni in glasbeni razvoj šest do sedem let starih otrok. Izsledki raziskovalne naloge:

- potrjujejo učinkovitost ciljne, vsebinske in didaktične strukturiranosti eksperimentalnega programa,
- dokazujejo pomen institucionalne glasbene vzgoje pri celostnem in uravnoteženem razvoju otrokove osebnosti in
- potrjujejo vpliv afektivnega razvoja na razvoj glasbenih sposobnosti in spretnosti.

Vzgojno-izobraževalni proces glasbene vzgoje moramo oblikovati kot celosten proces, ki ne dopušča enostranosti v smislu spodbujanja samo afektivnega, kognitivnega ali psihomotoričnega področja otrokove osebnosti. Čustveni procesi spodbujajo aktivnosti na

spoznavnem in gibalnem področju. Prav na interakcijskem odnosu procesov čustvenega, spoznavnega in gibalnega polja pa temelji glasbeni razvoj. Obča didaktika in specialne didaktike bi morale več pozornosti posvetiti pomenu afektivnega v osebnostni strukturi otroka in s tem načrtovanju, izvajanju in vrednotenju ciljev afektivne razsežnosti.

LITERATURA

- Abel-Struth, S. (1979). *Musikalische Hörfähigkeiten des Kindes*. Mainz: Schott.
- Bloom, S. B. (1956). *Taxonomy of Educational Objectives. The Classification of Educational Goals. Handbook I: Cognitive Domain*. White Plains: Longman.
- Denac, O. (1995). *Ciljno načrtovanje estetske in glasbene vzgoje v teoriji in praksi male šole in 1. r. osnovne šole*. *Educa*, 6, 377–391. *Pädagogik*, 4, 531–553.
- Jauševc, N./Bakračević, K. (1989). *Kognitivno emocionalna interakcija – razvojni vidik*. *Anthropos*, V–VI, 149–157.
- Krathwohl, D./ Bloom, S. B./ Masia, B. (1975). *Taxonomie von Lernzielen im affektiven Bereich*. Weinheim und Basel.
- Kurikulum za vrtce – predšolska vzgoja v vrtcih*. (1999). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport in Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Quack, L. (1979). *Zur Bedingungsanalyse der Schulleistung: Der Beitrag kognitiver und nicht-kognitiver Merkmale der Schülerpersönlichkeit*. Düsseldorf.
- Marentič Požarnik, B. (1996). *Šola – uspešna ali prijazna? Uspešna in prijazna*. *Šolski razgledi*, 18, 3.
- Oblak, B. (1991). *Mesto glasbene vzgoje v splošnem šolstvu*. V: *Problematika glasbene vzgoje in glasbenega izobraževanja v vertikalni splošnega šolstva*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Sauer, J./ Gattringer, H. (1986). *Zur Aufklärung der Schulleistung durch spezifische und gemeinsame Varianzanteile von Intelligenz und Motivation*. Göttingen.
- Sicher/Kafol, B. (2000). *Vpliv celostne glasbene vzgoje na področja afektivno-socialnega, psihomotoričnega in kognitivnega razvoja*. *Glasbeno-pedagoški zbornik Akademije za glasbo*, Ljubljana, 3, 20–38.
- Učni načrt – glasba* (1998). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Uguroglu, M./Walberg, H. (1979). *Motivation and achievement: A quantitative synthesis*. *American Educational Research Journal*, 16, 375–389.
- Vzgojni program za vzgojo in varstvo predšolskih otrok* (1985). Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
- Wing, H. D. (1941). *Musical Ability and Appreciation*. London: London University.

P o v z e t e k

Dosedanja teorija in raziskovalna praksa se v večji meri omejujeta na preučevanje kognitivnega področja otrokove osebnosti in postavljata v ospredje storilnostni efekt, zapostavljata pa pomen afektivnega, čustveno motivacijskega področja, ki je pri načrtovanju vzgojno-izobraževalnega procesa glasbene vzgoje še kako pomembno.

V raziskavi smo, izhajajoč iz celostnega in uravnoveženega razvoja šestletnih otrok oblikovali eksperimentalni program glasbene vzgoje, eksperimentalno preverili učinkovitost obstoječega in eksperimentalnega programa ter potrdili vpliv glasbene vzgoje na afektivni, kognitivni in psihomotorični razvoj otrokove osebnosti oz. vpliv afektivnih stanj na razvoj glasbenih sposobnosti in spretnosti. Eksperimentalni program glasbene vzgoje je pozitivno vplival na splošni in glasbeni razvoj otrokove osebnosti, kar potrjuje učinkovitost ciljne, vsebinske in didaktične strukturiranosti programa ter uspešnost socialno-emocionalne in strokovne kompetence vzgojiteljic, ki so program izvajale.

A b s t r a c t

Earlier theories and research practice have mostly been limited to studying cognitive areas of child's personality. Productive effect has been prioritised while affective and emotional – motivational areas, that are highly significant for planning educational process of music education, have been disregarded. The research is based on holistic and balanced development of six-year children. We have developed an experimental programme of music education and we have assessed effectiveness of the existing and of the experimental programme. The influence of music education to affective, cognitive and psycho-motor development of child's personality or the influence of affective states to development of musical abilities and skills have been proved. The experimental programme of music education has positively affected general and musical development of child's personality. Further, the effectiveness of programme structure related to aims and objectives, contents and teaching methods as well as effectiveness of socio-emotional and professional competence of educators who have been implementing the programme have also been proved.